

S. NOORDTJIJ, *Het boek Levitikus opnuut uit de grondtekst vertaald en verklaard*. (Korte verklaring der Heilige Schrift met nuwe vertaling). Tweede druk J. H. Kok N.V., Kampen, 1955; 15 /-.

Die ontslape Utrechtse hoogleraar het blykbaar geen aantekeninge ter voorbereiding van die tweede druk van sy Leviticus nagelaat nie; sover as ons deur 'n vlugtige vergelyking kon nagaan, is hierdie tweede druk geheel gelyk aan die eerste, hoewel daar tussen 1940 en 1955 nog wel die een en ander aan die lig gekom het, wat in hierdie boek vermeld kon word. So is bv. wat op p. 20 oor die kultiese terminologie van Ugarit vermeld word, in verskillende opsigte verouderd, en die literatuuropgawe daarvoor reik nie verder as 1937 nie, terwyl die belangrikste werke oor Ugarit eers na 1945 verskyn het. So heet dit op p. 136 dat vir die melaatsheid, die woord in die teenwoordige betekenis van lepra verstaan, nog geen heelmiddel gevind is nie; gelukkig is dit nou anders en verlaat elke jaar 'n groot aantal pasiënte die leprainrigting by Pretoria met 'n sertifikaat van volkome genesing.

Ons kan ons baie goed voorstel dat 'n gevoel van piëteit jeens die nagedagtenis van die bekwame Ou Testamentikus daartoe mag lei, dat niks aan sy werk gewysig word nie. Aan die ander kant is egter die belang van die leserspubliek ook 'n gewigtige faktor, en een wat na ons mening die deurslag moet gee. Boeke word nie ter wille van die outeur herdruk nie, maar ter wille van die lesers. Ons sou dit daarom toegejuig het, as hierdie tweede druk deur 'n vakkundige hand bygewerk was.

Origens is dit bekend genoeg dat Noordtzy 'n goed geskoolde en ywerige eksegeet was, wat geen moeite gespaar het om op die grondslag van die deur hom gehuldigde gereformeerde beginsels die Heilige Skrif te vertolk en met gegewens uit die ou-Oosterse en Talmoediese literatuur te belig nie. Daarvan getuig ook hierdie boek.

* *

C. VAN GELDEREN, *De boeken der Koningen opnuut uit de grondtekst vertaald en verklaard* (Korte verklaring der Heilige Schrift met nuwe vertaling). Tweede deel, I Kon. 12-22 en II Kon. 1-4. Tweede druk, J. H. Kok N.V., Kampen, 1956; 20/-.

Van hierdie werk kan omtrent dieselfde gesê word as van die tweede druk van Noordtzy se Leviticus. Ook hier is die werk ongewysig herdruk, hoewel daar heel wat aangevul kon word. Die tekste van Ugarit bv. het ons heel wat meer oor Asjera geleer as wat op p. 74 vermeld is. Ook sou ons graag gesien het dat in die behandeling van I Kon. 17 die leser iets sou verneem van die beskouings van Alt, Eissfeldt en Gallie oor daardie onderwerp. Ons kan ons nie voorstel dat Prof. Van Gelderen, met sy grote belesenheid en ywer, nie self die bywerking van sy boeke in die nuwe uitgawe sou gewens het nie.

Ons het die dele van Van Gelderen oor Konings altyd as 'n paar van die beste deeltjies uit die Korte Verklaring beskou, veral ook omdat hy daarby baie dikwels die kundigste gids vir hierdie Bybelboeke, wat in sy tyd ter beskikking was, gevolg het, naamlik die Roomse eksegeet A. Sanda, wie se kommentaar op Konings van 1911 en 1912 af as die mees betroubare gegeld het. Na die verskyning van J. A. Montgomery se werk in die I.C.C. (1951) moet hierdie eretitel eerder aan die boek van die oordele Philadelphiese hoogleraar toegeken word.

Van Gelderen se styl word gekenmerk deur 'n gemoedlike breed-sprakigheid, wat die leser partymaal amuseer, maar partymaal ook kan prikkel. Dit staan wel in 'n skerpe kontras met die saakryke bondigheid van die boeke wat hy kommentariër. Dit was moontlik om met behoud van die werklike inhoud die boek, wat op 452 bladsye 20 Bybelbladsye uitlê, seker tot die helfte te verkort.

A. VAN SELMS.

* *

S. GREYDANUS), *Schriftoverdenkingen*. Uitgegeë deur J. H. Kok, Kampen, Nederland.

Hierdie een-en-twintig skrifoordeenkings is die werk van prof. dr. S. Greydanus wat van 1917 professor in die Nuwe Testamentiese vakke aan die Teologiese Hoerskool van die Geref. Kerke te Kampen in Neder-

land was. In 1944 het hy hom aangesluit by die nuwe kerkformasie die „Gereformeerde Kerken onderhoudende artikel 31 K.O.” As emeritus hoogleraar is hy deur die Generale Sinode van die Gereformeerde Kerke geskors, maar toe die nuwe formasie sy eie Teologiese Hoërskool ook in Kampen stig, het hy sy vakke in die nuwe Hoërskool gedoseer.

In die „Woord Vooraf” deel prof. C. Veenhof, ook van die skool van die nuwe kerkverband, ons mee, dat prof. Greydanus die Skrifoordeenkings bedoel het „als richtlijnen en vuurbakens . . . bij onze gang door dit tijdelijk leven, en voor het menselijk handelen in dit aardse bestaan.”

Vir die grootste deel is hulle oorgedruk uit die „Friesch Kerkblad”, van Aug. 1916—Dec. 1917 waarvan prof. Greydanus redakteur was.

Al is hulle oud, want hulle is reeds tydens die eerste wêreldoorlog geskryf, tog het hulle hul waarde nog nie verloor nie.

Hoewel prof. Greydanus nutestamentikus was, het hy tog ongeveer tweederde van sy oordeenkings uit die Ou Testament geneem.

Sy betoogtrant is helder. Sy eksegeese is gesond. Sy Skrifoordeenkings getuig van ’n kragtige gees en van ’n strenge lewensopvatting.

Sy bede was dat hulle nog tot enige seën mag meewerk. Mag God dit gee.

JOH. DREYER.

* * *

JULIUS SCHIEDER, *Wider der Verzweiflung*, Rufer-Verlag, Gütersloh. 1953.

Aanvegting en vertwyfeling is die lot van die geloof. Die outeur, wat jarelank al in die pastoraat staan, erken dit en verklaar op grond daarvan dat die nuwere en selfs wetenskaplike aanvegtinge nie die gelowige moet wankel maak nie. In die jongste tyd is een van die oorsake van die vertwyfeling, die teenstelling Paulus-Evangelie. Hy bewys oortuigend dat daar geen teenstelling tussen Paulus se prediking en Jesus se prediking, byvoorbeeld in die Bergpredikasie bestaan nie. Die feit dat Paulus se geskrifte vandag vir ons moeilik te verstaan is, moet ons nie lei tot vereenvouding of selfs uitkakeling van sy geskrifte nie. Ons moet eerder vra waarom ons dit nie verstaan nie, terwyl klaarblyklik die ontvangers van die Brief aan die Romeine dit wél verstaan het. Die fout lê nie by Paulus nie, en ook nie by die Evangelies nie. Uitvlugte soos die ontmitelogsing van Bultmann, vermy nou wel die worsteling maar sny meteen die boodskap van die Nuwe Testament in sy hart.

Aan die hand van die Romeinebrief lei Schieder nou die leser toe die verstaan van die Nuwe Testament. Hy doen ’n stuk hermeneutiese werk. Hy verklaar sentrale begrippe by Paulus deur daardie begrippe te

²⁸⁾ id. iii. 59.

suiwer van die betekenis wat ons gewoonweg daaraan heg, begrippe soos geloof, geregtigheid, wet, vlees en gees, lewe en dood. Daarop volg 'n ontleding van die Brief van die Romeine teneinde dit vir die moderne lesers verstaanbaar te maak.

Die skrywer het in sy doelstelling geslaag en sekerlik die geloof gesterk teen die vertwyfeling. In laaste instansie is die geloof nie beredeneerbaar nie; die vertwyfeling is egter wel beredeneerbaar en besadig en positief het Schieder die onredelike daarvan aangetoon.

A. S. GEYSER.

* * *

DR. F. W. GROSHEIDE, *De brief aan de Hebreëen en die brief aan Jacobus, Tweede, herziene en vermeerderde druk*, J. H. Kok, Kampen. 1955.

So bekend soos GROSHEIDE self was ook die vroeëre *Bottenburgserie* wat nou in 'n nuwe en besonder aantreklike vorm by Kok in Kampen uitgegee word. Hierdie is die tweede band van die boekwerk in sy nuwe verskyning wat ons bereik. Dat dit hersien en vermeerder is blyk ook uit die inhoud. Die jongste navorsing tot op die datum van verskyning, soos die werk van SPICQ en MICHAELIS word hierin verwerk. Die outeur is oor die algemeen behoudend; hy waag hom self nie aan die deurgee van nuwe vinde nie en gaan behoedsaam om met die opname van dié van andere. Dit is meteen die krag en die swakheid van hierdie werk . . . sy krag omdat die lesers seker kan wees van die beproefdheid van die materie, sy swakheid omdat die lesers hier niks sal vind wat nie reeds elders gestel is nie. Die groot verdienste lê egter in die uitvoerigheid en die helderheid, die besadigde beredenering van problematiese gedeeltes in die eksegetiese sowel as in die inleiding tot die werk. Die werk is opgeset om die predikant in sy studeerkamer by sy voorbereiding by te staan. Geen ander werk beantwoord beter aan hierdie doel nie, as die huidige uitgawe.

A. S. GEYSER.

* * *

H. C. PUECH EN G. QUISPÉL, *Op zoek naar het Evangelie der Waarheid*. G. F. Callenbach N.V., Nijkerk, 1954.

In 'n artikel, *Die huidige stand van die ondersoek ten opsigte van die Evangelium Veritatis**, het ondergetekende 'n breedvoerige bespreking gegee van die merkwaardige ontdekking te Nag-Hammadi van 'n gnostiese biblioteek. Die resultate van die ontdekking vir die wetenskap asook 'n omskrywing van die materiaal wat dit behels, word in hierdie werk van Puech en Quispel, twee van die vernaamste ondersoekers van die vonds, op spannende en onderhoudende wyse vertel.

Een belangrike resultaat is dat die gnostiese *Evangelium Veritatis* wat nou vir die eerste maal onder die oë van die wetenskap kom, afhanklik is van die kanonieke vierde Evangelie en daarmee is vanselfsprekend alle

*Vgl. H.T.S., Junie 1955.

spekulاسie oor die laat samestelling en gnostiese inslag van hierdie Evangelie vir goed van die baan.

Hierdie boekie is allesins lesenswaardig en verstaanbaar vir elke ontwikkelde leser.

A. S. GEYSER.

* * *

DR. A. SIZOO, *Uit de Wereld van het Nieuwe Testament*, Tweede Druk, J. H. Kok, Kampen, 1954.

Prof. Sizoo is 'n classicus wat hom steeds meer wend tot die studie van die christelike oudheid, blykens sy publikasies oor die antieke wereld tentyde van die geboorte van die Christendom en sy inleiding op die christelike patristiek. Sy skoling as classicus kom, ook te oordeel aan hierdie werk onder bespreking, die christendom besonder ten goede. Die geskoolde teoloog is dikwels geneig om die wereld waarin die Christendom gebore is of te laat linkslê of hom tevrede te stel met 'n uiters sketsmatige kennis van gebeurtenisse en persone en instellinge van die tyd, wat as dit nader ondersoek word, tog 'n besonder heldere lig laat val op die Nuwe Testament self. Hierdie werk het Sizoo nou op 'n uitmuntende wyse verrig. Vir eenmaal en maklik toeganklik word die onderskeidinge tussen vierors, koning en stadhouders, en dan meteen ook tussen die verwarrende aantal Herodesse waarvan die Nuwe Testament melding maak, helder uiteengesit. In die werk sal die leser 'n eenvoudige maar duidelike antwoord ontvang op vrae oor die geldigheid van die regspraak wat in die gevalle van Jesus en Paulus beoefen is, hoe die belastinge bepaal en ingevorder is, watter samehang daar tussen belasting en die sensus van Augustus was.

Die verstaan van die briewe van Paulus word aansienlik vergemaklik as die leser eers die geskiedenis ken van die stede waaraan sy vernaamste briewe gerig is. Met die oog hierop bied die outeur op 'n onderhoudende wyse allerlei wetenswaardighede oor Rome, Korinthe, Efese, Filippi, Colassae en Thessalonica aan. Hy verduidelik ook die probleem van die vasstelling van die geadresseerdes in die brief aan die Galate. Dergelike toeligtinge gee hy ook oor die sewe gemeentes van Asië waaraan die sewe briewe van Openbaringe gerig is. 'n Verdere hoofstuk word gewy aan die ontleding van die griekse, latynse en aramese name wat ons in die Nuwe Testament aantref, die naam Jesus, Cephas en Kajaphas, Simeon, Simon, Petrus, Saulus, Paulus.

Die betekenis van die Christelike godsdiens kan nie tenvolle verstaan word sonder dat dit in relief gesien word teen die agtergrond van die gelyktydige godsdienste nie. Uit die oorweging het die skrywer ook aan die heidense godsdienste uit die tyd van die Nuwe Testament 'n hoofstuk gewy. Daar moet nog bygevoeg word dat die boek verhelder word deur 'n keur van illustrasies. Hierdie werk sal waardevol blyk vir teoloë, studente

en almal wat bereid is om met 'n bietjie meer as gewone inspanning dieper in te dring in die geskiedenis en agtergrond van die Nuwe Testament.

A. S. GEYSER.

* *

F. J. POP, *Apostolaat in Druk en Vertrouwing*, G. F. Callenbach, Nijkerk, 1953.

In die serie, *De Prediking van het Nieuwe Testament*, vorm hierdie werk die kommentaar op II Korinthiërs. Die bewerker het die titel gekies na aanleiding van II Kor. 1:5-7 en dit is ook gepas. In geen van sy briewe laat die apostel sy leed en sy moed onder die druk en die vertroosting so onomwonde spreek as in hierdie brief nie. Ds. Pop het 'n grondige grammatikale en literêre voorstudie van die materiaal gemaak en sy besondere verdienste is dat hy in die verklaring steeds die menslikheid van die apostel en die verhoudinge waarin hy staan, navore bring. Die enkele griekse woordverklarings sal die algemeen ontwikkelde leser nie verhinder om hierdie werk met vrug te bestudeer al ken hy nie grieks nie. Terwyl egter die serie kenmerklik bedoel is vir die ontwikkelde lidmaat, skyn dit 'n gemis dat dit nie voorsien is van 'n besondere inleiding nie.

A. S. GEYSER.

* *

DR. A. SZEKERES, *Theologie en Wijsbegeerte*, Boekencentrum, 's-Gravenhage-Brussel, s.j.

Bostaande werkie is 'n rede wat uitgespreek is deur Dr. A. Szekeres, 'n gebore Hongaar, by die aanvaarding van die amp van hoogleeraar aan die Protestantse Teologiese Fakulteit te Brussel op die 18de Desember 1955. Die praktiese vraag wat agter hierdie besinning lê, is naamlik: „Watter sin het dit vir aanstaande predikante om ingelei te word in die probleemgeskiedenis van die wysbegeerte en ander wysgerige vakke?” (Bls. 1).

Eerstens behandel die referent die Rooms katolieke Kerk se erkenning en aanvaarding van die Aristotelies-Thomistiese wysbegeerte as die offisiële-kerklike wysbegeerte, en trek dan daaruit sekere konsekwensies.

Tweedens handel hy oor die negatiewe, afwysende houding binne sekere protestantse kringe t.o.v. die wysbegeerte, wat verskillende gronde kan hê, bv. „eerlijke bezorgdheid voor de vrijheid en zelfstandigheid van het Woord Gods”, maar ook 'n piëtistiese lewensgesteldheid én onwetendheid.

Hierteenoor stel die skrywer dat die denke nie net 'n wysgerige probleem is nie, maar seersker ook 'n teologiese probleem. Hy verduidelik soos volg: Teologie is die vertaling van die eeu-oue Bybelboek vir die moderne mens met inagneming van die bybelse denkwêreld, die Kerk- en Dogmengeskiedenis én die denkwêreld van die moderne mens. Indien

ons Teologie só opvat, is dit duidelik dat die denke en wysgerige navorsing nie ontbeër kan word nie. Niemand kan bv. Augustinus reg verstaan sonder Plato en die Neo-Platonisme nie, Thomas sonder Aristoteles, die 19de eeu sonder Kant en Hegel en die dialektiese teologie sonder Kierkegaard nie.

Verder: „Tussen Bijbel en Bijbeluitleg staat de mens met zijn *eigen* begripsapparaat en uitdrukkingsvermogen.” (Bls. 5). Terwille van die relativisering en begrensing van ons menslike denkarbeid in die teologie, is wysgerige ondersoek na hierdie begripsapparaat en uitdrukkingsvermoë noodsaaklik — nie om die eksegeese spekulatiewysgerig te maak nie, maar juis om dit so objektief as moontlik te hou.

Ook vir die verstaan van die moderne mens „kan het bestuderen van de moderne wijsgerige stromingen aan Kerk en theologie grote diensten bewijzen (bls. 7), o.a. die studie van die eksistensiefilosofie as „een uiting van het moderne tijdbesef en levensgevoel” (bls. 8).

Ten slotte trek *Dr. Szekeres* dan uit bostaande enkele konklusies „over de mogelijkheid van een zinvolle *gedachtenwisseling* tussen het theologiseren en het filosoferen” (bls. 9).

Hierdie werkie is helder en eenvoudig. 'n Mens sou graag wil sien dat die skrywer vanuit hierdie duidelike grond, die tema verder sal ontwikkel.

B. J. ENGELBRECHT.

* *

ERNST FUCHS, *Was ist Theologie?* J. C. B. Mohr, Tübingen, 1953.

Hierdie werkie bevat drie lesings wat tussen die jare 1951 en 1953 gehou is. Die eerste voordrag handel, netsoos bostaande werkie, oor die onderlinge verhouding van Teologie en Wysbegeerte, terwyl die tweede oor die grondvrae van die moderne eksegeese spreek en die derde die huidige stand van die teologie onder oënskou neem.

Aldrie hierdie voordragte is uitgewerk in noue verwantskap met die teologiese visies van *Bultmann* en is in dié sin dan ook interessant, omdat hierdeur die toepasbaarheid, bruikbaarheid en toepaslikheid van hierdie bepaalde gedagtes duidelik aan die lig tree.

In die eerste voordrag oor „Teologie en Filosofie” maak *Fuchs* die stelling dat beide teologie en wysbegeerte denkbeweginge is, maar dat elkeen op sy eie karakteristieke wyse dink: Teologie is die denkbeweging van waarheid*getuienis* en wysbegeerte is die denkbeweging van die waarheids*soeker*. Die teologie dink, terwyl dit verhelder wat dit *glo*; die wysbegeerte dink, terwyl dit in begrippe verhelder wat dit *begryp*. Die wêreld waarmee die teologie sig besighou, is *die mens* wat deur God opgeroep word om mens te wees soos die „nuwe” mens, Jesus Christus. Maar aangesien die mens nie meer „by sigself” is en nog nie „tot sigself” bevry is nie, interesseer die teologie sig vir die wêreld wat na hierdie wêreld kom. Die filosofie

se wêreld is hierdie wêreld. Daarom sal die teologie sig altyd *polemies* verhou teenoor die wysbegeerte, ook teenoor 'n „kritiese” wysbegeerte.

Ook in die hoofstuk oor die beginselvrae van die moderne eksegeese kry ons hierdie selfde antwoordrigting. Daar sê *Fuchs* dat die moderne eksegeese nie op die regte pad is as dit vra: „*Wat is waarheid?*” of „*Wie is waarheid?*” nie, maar as dit, met inagneming van die eskatologiese spanning vra: „*Waar is waarheid?*”

In die voordrag i.v.m. die huidige stand van die teologie, beweer *Fuchs* dat die protestantse teologie ter sake is as dit wetenskaplik en kerklik is. *Wetenskaplik* is sy as sy vanuit die geloof die vraag na die mens só radikaal stel dat die mens vir sigself tot vraag word en *kerklik* indien dit die vraag kan oplos van die verhouding van die enkeling tot die gemeente. Dit kan eintlik alleen die jongste rigting in die teologie doen deur die „*Christus vir ons*” ook aan te dui as die „*Christus in ons*”. „*Die evangeliese teologie staan vandag dus by die mens, wanneer sy bewerk dat ek vir myself tot vraag word. Gebeur dit, dan staan ons voor God*” (bls. 44).

Dit is dus baie eienaardige antwoorde op bostaande vrae, antwoorde wat eintlik vir ons teologiese gedagte-wêreld hier in Suid-Afrika véer is en vreemd aandoen. En tog is hierdie werkie instruktief vir diegene wat iets van die uitwerking van die gedagtes van *Bultmann* in hulle toepassing wil leer.

B. J. ENGELBRECHT.

* * *

GENERALE SYNODE DER NEDERLANDSE HERVORMDE KERK, *Hoe Dienen wij de Vrede?*, Boekencentrum, 's-Gravenhage, s.j.

Op die 3de Julie 1952 het daar 'n herderlike skrywe van die algemene sinode van die Nederlandse Hervormde Kerk uitgegaan oor oorlog en vrede. Hierin word op bondige, grondige en tog duidelike wyse verskillende vrae en aspekte aan die orde gestel en behandel wat betrekking het op die bewapeningswedloop en vrees vir oorlog in die toenmalige wêreld-situasie. So word daar bv. gehandel oor „die eerste taak van die overheid”, „Oos en Wes”, „Volkerereg en internasionale regshandhawing”, „oorlog”, „bewapening”, e.s.m. Die gesigspunt is egter nie polities en militêr nie, maar teologies, d.w.s. „hier word getrag om leiding en voorligting te skenk op grond van die Evangelie van Jesus Christus.” Die eerste vraag in hierdie besorgdheid „over de toekomst van volkeren, hun bestaan, hun cultuurgoederen” is dan ook die teologiese vraag: „de vraag of Gods gerechtigheid die ons in Christus geopenbaard is, wel gehoorzaamd wordt; de vraag of het heil der zielen niet in groot gevaar verkeert.”

Maar vanaf 1952 het die internasionale situasie nog verder versleg en is die spanninge vermeerder, veral deur die verdere ontwikkeling van kernkragwapens. Op 1 Junie 1954 het die hoofbestuur van die Vereniging „Kerk en Vrede” 'n brief in hierdie verband aan die algemene sinode

gerig. Hulle konstateer die feit dat selfs een duisendste van die tans aanwesige voorraad kernkragwapens *alle* lewe op aarde kan vernietig. Die aanvaarding van hierdie kernkragwapens berus op die feit dat die laaste woord hier gespreek word deur die berekening van nut, politieke opportunisme en angs vir die oorlogstoerusting van die „vyand”.

Dit het tyd geword dat die *Kerk* nie net oor die *doel* van die verdediging (beskerming van die menslikheid, vryheid, orde, bestrawwing van misdaad) sal besin nie, maar ook oor die *middele* van oorlog. Teenoor die voorbereiding vir ’n totale oorlog en ’n politiek wat dit selfs met gebruikmaking van kernkragwapens aanvaar, moet die christelike Kerk in gehoorsaamheid aan Jesus Christus, ’n radikale „nee” laat hoor. So sal die vrede die beste gedien word.

Hierdie saak is verwys na die kommissie vir Internasionale Sake van die Oekumeniese Raad van Kerke in Nederland wat ’n duidelike en saakkundige rapport oor hierdie aangeleentheid uitgebring het. Verskeie nuwe gesigspunte word hier aangeroei en versigtig oorweeg. Dieselfde geld van die brief van Dr. H. Berkhof e.a., d.d. 17 Maart 1955.

Vanuit hierdie agtergrond, met hierdie gegewens en gesigspunte voorhande, het die algemene sinode op haar vergadering van 2 Februarie 1956 die verklaring vasgestel: „*Hoe Dienen Wij de Vrede?*” Daar word in die kort inleiding aangedui dat dit alleen maar ’n *poging* van die Kerk is om sig omtrent die gestelde vrae hier-en-nou te oriënteer, en dat in hierdie vrae „veel nog open bleef” en om nadere besinning vra.

Al bogenoemde stukke is in hierdie werkie saam afgedruk en vorm ’n belangrike kerklike dokument oor hierdie ingewikkelde, brandende probleem. Dit sal hier in ons land ongeveer 3/- kos en kan gerus deur al ons predikante en studente gekoop word.

B. J. ENGELBRECHT.

* * *

Ds. C. A. F. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, *Brieven aan mijn Rooms Katolieke Vrienden*, Boekencentrum, 's-Gravenhage, 1955.

In Suid-Afrika is dit dikwels ongelukkig ook waar, wat Prof. Bronkhorst in die inleidingswoord van hierdie werkie sê, dat die Protestantisme en Rome mekaar op grond van self-opgestelde karikature beoordeel en afwys.

Gelukkig is dit nie die geval in bogenoemde sewe briewe nie. Die skrywer is goed op hoogte met sowel die teologie as die praktyk van Rome. Op baie simpatieke wyse sit hy elke keer die standpunt van Rome uiteen en wys hy op die groot ooreenkomste tussen ons en Rome. Maar op dieselfde eenvoudige en tegelyk grondige wyse, stel hy die Protestantisme se leer en lewenspraktyk. Nadat hy dan die verskille signaleer het, toon hy ook egter duidelik aan, waarom ons op grond van die Bybel nie met Rome kan saamgaan nie.

Die eerste brief vorm eintlik die inleiding. In die volgende briewe behandel hy o.a. die begrip en werklikheid van die „*geloof*” by Rome en

by ons; „soli Deo gloria”; „verdienselike goeie werke?” „geloof en sakrament”; „die Kerk as liggaam van Christus”, „apostoliese suksessie?” „Kerklike leergesag”, „kansel, nagmaalstafel of altaar?”, „nagmaal of mis?” „dominee of priester?” „bieg en biegspraktyk”; „is dit in die wese van die protestantisme geleë dat daar Kerkversplintering gekom het, of in ander faktore?” Ten slotte gee die skrywer (op die voetspoor van Dr. H. Berkhof) ’n kort skets van die ontwikkeling van die Kerk vanuit die N.T. tot die Rooms-Katolieke Kerk. Die wysiging in die genadebegrip het gelei tot die siening van die ampte nie as *dienend* nie, maar as *heilsbemiddelend*; tot die leer van verdienselike goeie werke ens. En tog mag ons in hierdie gang geen „rechtlijnige devolusie na die heidendom” sien nie. Veral in die laaste tyd is daar by Rome ’n nuwe belangstelling vir die Bybel en ons glo nog in die wonders wat Gods Woord kan doen.

Hierdie boekie leer ons nie net veel van Rome nie, maar dra ook inderdaad by, soos die inleidingswoord dit stel, „tot dieper inzicht in die grondgedachten van het Evangelisch Christendom.”

B. J. ENGELBRECHT.

* * *

DR. ARMAND FIOLET O.F.M., *Een Kerk in Onrust om Haar Belijdenis*, Nijkerk, 1953, 213 bladsye, Prys onbekend.

Hierdie werk, wat die ondertitel „Een phaenomenologiese studie over het ontstaan van de Richtingenstrijd in de Nederlandse Hervormde Kerk” dra, het op 1 Mei 1953 as proefskrif voor die Theologiese Fakulteit van die r.k. Universiteit te Nijmegen gedien. Die studie van dr. Fiolet het in Nederland besondere opgang gemaak sodat drie weke na die verskyning van die boek, ’n tweede druk die lig gesien het. Vele het die boek gelees, geprikkel deur die inleidende woorde van die skrywer: „Deze studie is gegroeid uit oecumenisch meeleven met de grote daden, welke God gedurende het laatste decennium in de Ned. Herv. Kerk heeft gewerkt” (blz. 1). Dit is werklik wonderlik dat ’n r.k. teoloog só daarin kon slaag om in die taal en denke van ’n protestantse Kerk deur te dring en juis hierin wyk die hele werk sterk af van die gebruikelike manier waarop in r.k. kringe oor ’n protestantse Kerk geskryf of gedink word. Vanuit ’n protestantse „midde-orthodokse” (om nou maar die term van Berkhof te gebruik) standpunt gee die skrywer ’n uiteensetting en beoordeling van die ontstaan en geskiedenis van die rigtinge in die Nederlandse Hervormde Kerk en die onderlinge stryd wat deur hierdie rigtinge met mekaar gevoer is. Linkse sowel as regse groeperinge dit wil sê vrysinniges en Geref. Bonders kry min simpatie van die skrywer en daarby netsoos by die slotsom van die skrywer oor die rigtingstryd: „De Kerk werd beheerst door belijdeniskramp en belijdenisphobie” (blz. 194) sou ek wel ’n vraagteken wil stel.

Die boek word in ’n negetal hoofstukke verdeel en behandel agterenvolgens die agtergrond van die rigtingstryd, teruggaande op die Na-

sionale Sinode van 1618—1619, en die teologiese-dogmatiese ontwikkeling tot 1816. Daarna die hoofstuk betitel *Het Dilemma* waar die Kerkorde van Koning Willem I behandel word en waar op die tekortkominge van hierdie Kerk-orde asook die tekortkominge van die Sinode in hierdie tyd gewys word. Vervolgens kom die verskillende teologiese strominge in Nederland aan die beurt, die Groninger-skool, die rigting van Opzoomer-Scholten, gevolg deur die hoofstuk oor die Reveille. Een van die beste hoofstukke het ek dié gevind oor die persoon en werk van dr. Ph. J. Hoedemaker. Daarna volg die hoofstukke *Van Geloofsbeleving tot Geloofsbelijdenis* en *Terug na die Belijdeniskerk van 1619* terwyl die werk afgesluit word met 'n uiteensetting van die fenomenologiese gestalte van die verskillende rigtings.

Verskillende besware kom tog na vore by die lees van hierdie vlot-geskrewe werk. Is dit juis om op bls. 3 van 'n dogma-historiese studie te praat terwyl die ondertitel 'n fenomenologiese studie aankondig? Verder lyk dit my onwaarskynlik dat die Nederlandse Hervormde Kerk besig is om 'n grondige *hersiening* van die belydenisskrifte te onderneem (blz. 3). Die grootste beswaar is wel dat die skrywer in 'n poging om die oorfloed aan stof te orden, geneig is om te skematiseer en te helder lyne probeer trek. Dit doen hy deur byvoorbeeld alleen vier rigtings in die Kerk te onderskei en hierdie onderskeiding ook voortdurend te handhaaf. Dit werk wel die helderheid in die hand, maar is histories tog nie houdbaar nie want hierdeur word die hele verhouding Gunning-Hoedemaker te kortgedoen indien dit nie skeefgetrek word nie. Tenslotte is dit jammer dat die werk eindig in die jaar 1905 sodat daar geen duidelike beeld gelaat word oor hoe dit dan tog maar weer tot reorganisasie in die Kerk gekom het nie. Maar miskien mag hierdie beswaar nie te swaar weeg nie aangesien dit as proefskrif dien en dan is die omvang van die werk soos in die begin aangedui, ook voltooi.

In sy geheel geneem, is hierdie 'n besondere lesenswaardige werk vir die kritiese leser. Ook in ons land verdien dit aanbeveling juis omdat dit hier nog te dikwels ontbreek aan voldoende insig in die jongere geskiedenis van die Nederlandse Hervormde Kerk.

A. D. PONT.

* * *

DR. W. F. DANKBAAR, *De Jonge Kerken en de Kerkgeschiedenis*, Groningen, 1953, 22blz. Prys in Nederland f1,25.

Hierdie geskrif is die skriftelike weergawe van die rede van dr. W. F. Dankbaar, uitgespreek op 10 Oktober 1953 by die aanvaarding van sy amp as hoogleraar in die Teologiese Fakulteit te Groningen.

Uitgaande van die gedagte dat die Europa-sentriese vorm van geskiedskrywing uitgedien is en dat in die geskiedskrywing, wat dit betref, 'n radikale omkeer gekom het, word betoog dat hierdie Europa-sentriese benadering van die storie ook in die Kerkgeskiedenis losgelaat moet

word, vir sover as wat dit daarin bestaan het. Die aanleidende oorsaak vir die veranderde houding in die Kerkgeskiedskrywing is die ontstaan van die selfstandige „jong kerke” in Asië en Afrika. Alhoewel hierdie kerke hulle oorsprong in die Europese en Amerikaanse sending vind, kan hulle nie meer gereken word as behorende tot die westerse sendingsgeskiedenis nie, maar moet hulle nou onder die oosterse kerkgeskiedenis ingedeel word.

Die ontstaan en groei van die selfstandige jong kerke in Asië veral, word teruggevoer na die sterk opkoms van die nasionalisme in die resente jare. „Reeds lang tevoren had die westerse zending op die vestiging van onafhankelike Kerken aangestuurd. Toch deed zij dit over het algemeen te schroomvallig, omdat zij zich liet leiden door een paedagogische overbezorgdheid, die de overdracht der zelfstandigheid — theologisch trouwens een onhoudbaar figuur — steeds maar uitstelde, omdat de gemeenten de ir haar ogen noodzakelijke mate van rijpheid nog niet hadden bereikt.” (blz. 6). Hierdie insig opgedoen deur die bestudering van die situasie in die Ooste, kan vir ons wat in Afrika met ’n aanverwante probleem ten opsigte van die naturel gekonfronteer word, miskien verhelderend werk al sal die oplossing alhier miskien nié in dieselfde rigting lê nie. Ook die gedagte dat die sendingstrewes na die vestiging van ’n „volkskerk” wat in die etniese milieu van die volk veranker is, in die Ooste self radikaal afgewys is, kan hier ook miskien rigtinggewend werk vir ons benadering van die sendingsprobleem.¹

Naas die voordele wat hierdie jong kerke het — ’n eg-christelike vitaliteit, samewerking en groot eenheid nietteenstaande die feit dat die westerse christendom haar verdeeldheid oorgedra het na die sendingsveld en die mindere historiese belasting wat dit vir die jong kerke makliker maak om nuwe weë in te slaan — dreig daar ook die groot gevare van synkretisme en sektarisme en word daar gewys dat juis in Afrika die sektevorming n groot bedreiging is met vir die westerse ’n nuwe vorm van sektetipe naamlik die stamtype van sektedom.

Hierdie geestelike gesteldheid in die jong kerke van Asië en Afrika moet juis die aanleiding vir die Westerse kerkhistorikus wees om van hierdie nuwere ontwikkeling kennis te neem. Terselfdertyd sal dit die kerkhistorikus ’n beter begrip laat kry van die kerkgeskiedenis van die eerste eeue (blz. 14), dit sal die begrip van die universaliteit van die Kerk verlewendig, dit sal bemoedigend werk om die groei en opkoms van hierdie Kerke te bestudeer omdat die historikus in die stamlande dikwels voor die probleem gestel word dat die las van die storie die Westerse Christendom in sy groei belemmer en sy geestelike lewe demp.

¹) W. A. KRIGE — *Die probleem van eiesoortige Kerkvorming, by Christian Keysser, Franeker, 1954, het hierdie probleem in sy proefskrif benader en tot dieselfde konklusies gekom.*—Vgl. bls. 144.

Hierdie aanwysing van 'n nuwe studierigting vir die Kerkhistorikus, hoef vir ons kerkgeskiedskrywing ook nie sonder betekenis te wees nie. Miskien juis omdat die Kerk hier in Afrika temidde van die „jongere Kerke” staan en deur die bestudering van die geskiedenis en opkoms van die ander „jonger Kerke” meer na die Ooste daar vir ons ook deure kan oopgaan wat sal lei tot 'n groter besef van die verantwoordelikheid van die Kerk teenoor die „jongere Kerk” langs ons. Daarom wil ek hierdie rede van Prof. Dankbaar aanbeveel en die hoop uitspreek dat sy rede hiér en in Europa die verwagte belangstelling in die storie van die jong Kerke sal wek.

A. D. PONT